

Szeged legrégibb látképe.

Alföldi városainkról a török megszállás korából alig ismerünk néhány látképet. Az egykorú rajzok túlnyomórészt a császári kézen levő várakat és fallal körülvelt városokat ábrázolják. A XVII. században megjelent útleírások néhány alföldi erőd-ről is közölnek fametszeteket, amelyek között azonban Szegedet hiába keressük. E városról egybehangzóan azt írják, hogy a XVI. század elején még nem volt kőfallal megerősítve, csak sánc és földhányás vette körül, a későbbi erődöt Szolimán szultán építtette.¹⁾ Alábbiakban a városnak egy nálunk még nem ismert XVII. századvégi látképéről emlékezünk meg, mely egy évszázaddal régebbi lévén annál, amelyet Reizner Szeged történetében bemutat,²⁾ megérdemli, hogy vele pár sorban foglalkozzunk.

A mellékleten közölt látkép a felszabadító háború végéről való, midőn a város jelentékeny szerephez jutott a hadsereg déli hadműveleteivel kapcsolatban. Mint fontos tiszai hídfő a szomszédos Maros vonalnak is biztosítására szolgált. A zentai csata idején a császári hadsereg kétízben is Szeged alatt állott és az ottani katonai raktárakból látta el magát élelemmel. Első ízben Szavoyai Jenő herceg Titel alól sietett a védtelenül álló város biztosítására, mert értesült róla, hogy a szultán Szegednél akar áttörni. Ez alkalommal 14 napig dolgoztak a város megerősítésén, a mocsarakon hidakat építettek és távozásuk alkalmával a város biztosítására egy hajóhidat hagytak hátra.³⁾ A zentai csata után 1698 októberében a hadsereg ismét Szegednél táboroz, ez alkalommal készült el a város látképe.

A hadjárat 1698. aug. 5. és november 27. közti szakaszának mozdulatairól egy 25 lapból álló gyűjtemény van a bécsi

¹⁾ *Martin Zeiler*, Neue Beschreibung Königreichs Ungarn, Leipzig 1664, 217—218. *Georg Krecovitz*, Totius Regni Hungariae superioris et inferioris accurata descriptio, Frankfurt u. Nürnberg 1685, 769—772.

²⁾ Reizner, Szeged története I. 384.

³⁾ Feldzüge des Prinzen Eugen, II. S. I. B. 119—143.

hadilevéltárban. Az egyes lapok a naponkénti helyzetjelentést a tábor elhelyezkedését és a közelben levő helységek látképét tartalmazzák. A füzet 20. és 21. lapján van Szeged látképe és a hadsereg felállításáról szóló jelentés. „*Campament bei Segedin jenseits der Theiss 6 Stund von Klein Kanitza den 22. bis 23. October 1698.*“⁴⁾ A lap nagysága 37 × 25. A balparton levő táborterv és földhányás mértéke 1 : 1000 (Schritte zu Fuss.) A tollrajzhoz a szerző, akinek a neve nincs feltüntetve, a következő megjegyzéseket fűzi: „Október 22-én az ezredek Kiskanisától 6 órára gyorsított menetben haladtak pusztá és fában szegény vidéken át Szeged felé, az útbaeső mocsarakon hidat vertek, átkelve a Tiszahídon, a folyó tulsó partján ütöttek tábort. A 7. lovasezred a már öttlevő 4. gyalogezredhez csatlakozott, balszárnyukkal az újonnan épített hídfőhöz fordultak. A sereg homlokzatával a nagy mocsárra nézett, háta mögött a Tisza folyó volt. Szeged hatalmas kőfallal, tornyokkal és vízárokkal körülvett erősség, illetve révhely a Tisza tulsó partján nagy kaszárnyával. Ehhez csatlakozik a nagy és igen népes palánk, vagyis rácváros, amelyet kettős, de jelenleg kevésvízű árok övez. Közvetlen közelében a külváros és falvak terület el, ahol magyarok és rácok laknak. Ez a hely a további erődítésre nem alkalmas, mert mihelyt mélyebbre ás az ember, azonnal víz fakad fel. A folyón innen lakatlan puszták vannak, ahol egyetlen fa sem található. A másik oldalon a Tisza mellett nagy kiterjedésű mocsarak húzódnak, amelyeken át Csanád felé csak száraz időben lehet közlekedni; balfelől a Maroson keresztül a mocsarakon át jó egynapi távolságra lehet a hadsereget átvezetni. Az itteni élelemraktárból egy napra láthatja el magát, azután Aradig semmit sem kaphat, hacsak Nagyváradról vagy Szegeden át vízi úton erről nem gondoskodik . . .“

A látkép a város török megszállás korabeli állapotát tünteti fel. Az erődítés nagyon hiányos volt a török kiűzése után, amit Szavoyai Jenő is hangsúlyoz a császárhoz küldött jelentésében.⁵⁾ A mutatkozó hiányokon egyelőre rögtönzött épületekkel segítenek, amelyek a Wallner-féle 1699-ben készült kézirati térképen pontosan kivehetők.⁶⁾ Lambioni mérnök már

⁴⁾ Kriegsarchiv, Kartenabteilung, H. III. c. 108.

⁵⁾ Feldzüge des Prinzen Eugen, u. o. Levelek 54., 68.

⁶⁾ Kriegsarchiv, Kartenabteilung, H. III. c. 103.

1696-ban tervzetet nyújtott be az erőd helyreállítására. Egyelőre nem volt mód ennek végrehajtására, de mihelyt állandó katonai parancsnokság székel a városban, hozzáfognak a tervszerű erődítéshez és több katonai épületet emelnek. A vár fokozatos megerősítése és a város kiépülése a XVIII. század első évtizedétől kezdve több vár és városterven figyelemmel kísérhető.⁷⁾

Az egykorú látkép a régies rajz jellegében elég világosan állítja elénk a török iga alól felszabadult várost. Szeged a Tisza jobbpartján a Maros torkolatánál fekszik, a tulsó oldalon még semmi nyoma a településnek. A város közepe táján emelkedik a régi saroktornyos erőd, amelyet palánkszerű rozoga kerítés övez. Az épületek közül kiemelkedik a kürttel jelzett postaépület, az élelmiszerraktár füstölő kéményével és a 3 templom. Külön érdeklődésre tarthat számot a tiszai hajó vagy tutajhíd, amelynek helyén a későbbi látképek és tervrajzok csak átkelőhelyet tüntetnek fel. Amint láttuk ez a hajóhíd a zentai csata alkalmával készült. A város védelmére és a tutajhíd biztosítására az újszegedi oldalon levő hidfő szolgált, amelynek kellő védelmet nyújtott a hidfő körül szélesen elterülő csaknem megközelíthetetlen mocsár. A magasabban fekvő száraz helyen táborozott Szavoyai Jenő 12 hadosztályból álló seregével, az egyes oszlopok a gyalog és lovas hadosztályokat tüntetik fel a parancsnokló tábornok nevével.

A mellékelt látképet a Kriegsarchivban levő eredeti tollrajz után közöljük, amiről Somos István bécsi magyar grafikus volt szíves hű másolatot készíteni.

Bécs, 1928 április hó.

Eperjesy Kálmán

⁷⁾ Ezek legnagyobb része a szegedi Városi Múzeumban van, a legrégebbieket a bécsi hadilevéltárban találtam meg.